

La carbonera

(ALDC, V, 1059. La carbonera)

La *carbonera* o *sitja* consisteix, segons la descripció dels informants, en “un munt (o muntó 86) d’estelles (44) o tronquets (74), d’auzina (74), col·locats piramidalment damunt un rotlo (74), plaça (50) o sitjal (53), empedrat (74), que cobreixen, colguen (86) de terra, glevs (44), càrritx (74, 76) (o carritxeres 81) o boixos (30); hi deixen un ui al mig (74) per on li donen foc (76), tapen els forats per tal d’ofegar el foc (44) i a poc a poc es va cremant (74) durant set o vuit dies (74)”. El mot més antic és *sitja* (var. *sitja de carbó* 182; der. *sitjó* 141), probablement del preromà CEJA, que també és l’origen de l’arag. *ceia*, *cia*, l’oc. *cieja* i el sard *kea* (DECat); documentat en el baix llat. cat. al s. X, es troba, en forma cat., *sitja*, des del s. XIII, tant amb el valor de ‘cavitat subterrània per a guardar els cereals’ com amb el de ‘carbonera’ (veg. PALDC, IV, mapa 545).

Carbonera (var. *carçonera* 104, per equivalència acústica B = G) és d’aparició més moderna i probablement és una reducció del sintagma *sitja carbonera* ‘sitja de carbó’, der. de *carbó* (< CARBŌNE); var. *carbonada* 12, amb canvi de sufix, i *carbonera de nyenya* 181 (*nyenya* < *llenya* [< LIGNA], per assimilació a la palatal nasal).

Pila és un der. del llat. PĪLA ‘pilar, columna’, esdevingut sinònim de *mont* aplicat a la carbonera per l’amuntegament de “estelles” o “tronquets” coberts de terra (loc. 52 *pila* “sense coure”/ *carbonera* “cuita”), que eventualment

apareix amb determinant: *pila de llenya* 27, *pila de carbó* 20, 45, 55, 61; der. *pilot* 20, amb el suf. augmentatiu -ot, i *piler* 86, amb el suf. col·lectiu -er (< -ARIU); semblantment *formigó* 169, a partir del significat de ‘mont de terra i brossa on nien multitud de formigues’, ‘niu de formigues’ (der. de *formiga* < FORMĪCA), i també *mola* 3, 13, que prové del llat. MOLES ‘massa, volum gran’ homonimitzat formalment amb MŌLA ‘mola de molí’, amb relació a ‘amuntegament’.

Fornell, der. dim. de *forn* (< FŪRNUS), és ampliació del sentit de ‘fogó’.

Setial de la carbonera 67 designa en rigor el lloc on es fa la carbonera, com *siti* 158, del qual aquell és un der.; els dos provenen probablement del llat. SĪTUS encreuat amb *sitiar*, *setiar* (< SITUARE) (DECat).

Recotxo 160 (← cast.), compost del prefix *re-* i el cast. *cocho* (< COCTU ‘cuit’), i *barca* 160 són carboneres petites que només cremen un dia; aquesta dita així per la seva forma allargada. L’alg. *quea* 85 és un manlleu al sard.

El nom tradicional, *sitja*, s’ha conservat en bal., des d’on probablement s’ha propagat a la comarca alacantina de la Marina arran de la colonització mall. de principis del s. XVII, mentre que la forma més moderna, *carbonera*, ocupa la major part del domini, interrompuda per petites isoglosses de *fornell*, al cat. sept., i de *pila*, al cat. central.

Són mots normatius *sitja*, *carbonera*, des del DOrt, 1917; *pila de carbó*, des del DG₁, 1932.

